

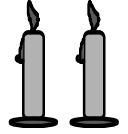
שבת קודש לך לך

מפטירים
"למה תאמר יעקב"
(ישעיה מ' כז')

פרסומים תורניים
בהלכה, הגות, אגדה ופרשת שבוע
ע"ש ששון בן שמחה לבית בוחניק ז"ל

בס"ד
שנה שנים עשר גיליון מספר 7
ה' תשס"ז

חשמונאים (שעון חורף)

כניסת השבת: 16:34

יציאת השבת: 17:31

עניית אמן אזור ברכות עפ"י שו"ע סימן רטו' ופוסקים אזורנים

הקדמה

בטור הוסיף עוד פרטים הקשורים לעניית אמן אחרי ברכות וכתב שעונים אמן אחר ישראל המברך אף על פי שלא שמע כל הברכה אלא רק את הזכרת השם, אולם זה רק כשלא אכל, אבל אם אכל ונתחייב בברכה אינו יוצא עד שישמע כל הברכה.

כמו כן כתב הטור כי אין עונים אמן אחר כותי (היינו שמרוני) המברך עד שישמע כל הברכה מפיו, מחשש שמא כוונתו לעבודת גילולים, אבל כשומע כל הברכה הרי הוא מוכיח שאין כוונתו לעבודת גילולים. אולם נכרי עונים אחרי אף על פי שלא שמע כל הברכה. אם כן בטור מחלק בין עניית אמן אחר ברכת כותי לעניית אמן אחר ברכת גוי, פסיקתו זו היא עפ"י הבנתו בסוגיה שבירושלמי.

אבל הרמב"ם ז"ל בהלכות ברכות פרק א' יג' לא חילק בין כותי לגוי אחר וכתב "כל השומע אחד מישראל מברך ברכה מכל הברכות כולן אעפ"י שלא שמע הברכה כולה מתחילתה ועד סופה ואעפ"י שאינו חייב באותה ברכה חייב לענות אמן, ואם היה המברך (עכ"ל"ם או) אפיקורוס או כותי או תינוק המתלמד או שהיה גדול ושינה ממטבע הברכה אין עונן אחריהן אמן.

פרטי הלכות

א. המקור לחובת עניית אמן מובא במסכת יומא לו. "כי שם ה' אקרא הבו גודל לאלוקינו וגו' - אמר להן משה לישראל כשאני מברך ומזכיר שם ה' יתברך, אתם הבו גודל לאלוקינו בעניית אמן. (משנה ברורה)
ב. השומע אחד מישראל מברך אחת מכל הברכות, אף על פי שלא שמע כולה תחילתה ועד סופה, ואף על פי שאינו חייב באותה ברכה, חייב לענות אחרי אמן. (מרן בשו"ע)

ג. כשהוא עצמו חייב באותה ברכה, ורוצה לצאת בברכת המברך בודאי חייב לענות אמן, להורות שגם הוא מחזק ומקיים דברי המברך. אולם אז צריך דווקא שישמע כל הברכה מתחילה ועד סוף. (משנה ברורה)

ד. מובא במדרש - כששומע שאחד מתפלל דבר או מברך לישראל אפילו בלא הזכרת השם חייב לענות אמן. ולכן נתפשט המנהג שעונים אמן אחר הרחמן בברכת המזון. (משנה ברורה)

ה. הירואה את תבירו ממלמל איזו ברכה, ואינו שומע איזו ברכה מברך, אלא אם הוא רואה מה שאוחז בידו, ומתוך כך מבין הוא על מה בירך, שאז עונה אחרי אמן. (עפ"י ילקוט יוסף ג')

ו. אבל אם היה המברך אפיקורוס או כותי או תינוק, או היה גדול ושינה ממטבע הברכות, אין עונים אחרי אמן. (מרן בשו"ע) ודווקא כששינה באופן שלא יצא בברכה מחמת זה, והרי הוא כמברך ברכה לבטלה, שאסור לענות אמן אחרי. (משנה ברורה)

ז. עונים אמן אחר גוי, אם שמע כל הברכה מפיו. (הרמ"א בהגה). מפני שאין דרך הגויים לכוון לעבודה זרה כשמזכיר השם, ומכל מקום דעת הט"ז היא שאין על האדם חיוב לענות על ברכתו של גוי, אלא רק רשות. (משנה ברורה)

ח. מותר ללמד לתינוקות (ילדים קטנים) הברכות כתקנם ואפילו הרב המלמד יכול לברך בהזכרת שם ה' לשם לימוד, זאת אף על פי שהם מברכים לבטלה בשעת הלימוד. (עפ"י מרן בשו"ע וילקוט יוסף ג')

ט. אין עונים אמן אחר תינוק (ילד קטן), אולם זה דווקא בשעה שלומד הברכות לפני רבו. (מרן בשו"ע) מפני שלא שייך לומר אמן לאמת ולקיים את דברי המברך, שהרי אין שם ברכה על זה. (משנה ברורה)

י. בשעה שהתינוקות מברכים לפטור את עצמן, כיון שהם בני חינוך הם עונים אחריהם אמן, וכן בשעה שאומרים ההפטרה בבית הכנסת. (מרן בשו"ע) מדברי מרן משמע שעל ברכה שמברך על אכילה וכדומה לפני שהגיע לחינוך אין לענות אמן עליו. (משנה ברורה בשם פרי מגדים גיל חינוך הוא גיל שש (ילקוט יוסף ג')

יא. דווקא עם התינוק מותר להזכיר את השם אבל גדול בשעה שלומד הברכות בגמרא אומר בלא הזכרת השם. (משנה ברורה)
יב. כשלומד הפוסקים הנזכרים בתלמוד רשאי לומר אותם כמו שהם כתובים עם הזכרת השם. (משנה ברורה)

יג. כל המברך ברכה שאינה צריכה, הרי זה נושא שם שמים לשווא, אפילו שהוא מברך כסדר נוסח הברכה, בדרך הודאה ושבח, הרי הוא כנשבע לשווא ואסור לענות אחרי אמן. (מרן בשו"ע ומשנה ברורה)

יד. מהי ברכה שאינה צריכה? כגון שמברך בתוך הסעודה על דברים שנפטרו כבר ע"י ברכת המוציא, שברכה זו היא לא לצורך. דוגמא נוספת כתבו הפוסקים והיא - אם שלחנו ערוך לפנינו ודעתו לילך וליטול ידיו ולאכול ולוקח קודם הנטילה ומברך על דברים שדעתו לאכלם בתוך הסעודה גם זה אסור מפני שגורם ברכה שאינה צריכה. (משנה ברורה)

טו. אם בתוך ברכה אסור להזכיר שם שמים לבטלה, כל שכן אם הזכיר שם השם לבטלה ללא ברכה ולא דווקא שם של ארבע אותיות אלא גם שאר השמות הם בכלל איסור זה. והוא הדין אם הוציא השם בלשון לעז לבטלה דהיינו שלא בדרך שבח והודאה. (משנה ברורה).

טז. אם אתה שומע שחברך מזכיר השם אל תכנס תוך דבריו לומר עשה לי כך וכך, שהרי על ידי זה ישתוק לשמוע דבריך ואתה גורם שיוציא שם שמים לבטלה אבל אם תשמע שחברך הזכיר שם השם לקלל את חבריו, אז תפסיק דבריו כי יחטא כשיקלל. (משנה ברורה בשם האליה רבה)

יז. מרן כתב כי כל המברך ברכה שאינה צריכה, הרי הוא כנשבע לשווא ומקור דבריו ברמב"ם, עפ"י מה שהובא במסכת ברכות כל המברך ברכה שאינה צריכה עובר משום לא תשא את שם וגו'. אומנם דעת כמה ראשונים שעיקר האיסור הוא מדרבנן כיון שהוא מזכירו בברכה דרך שבח והודאה והפסוק שהובא בגמרא, הוא כאסמכתא בלבד, אבל אם הוא שם ה' לבטלה בלא ברכה לדעת הכל, יש בו איסור תורה שהוא עובר על מצוות עשה של "את ה' אלוהיך תירא" - שהיא אזהרה למוציא שם שמים לבטלה. (עפ"י משנה ברורה)

יח. מכל מקום בין לדעת הרמב"ם ובין לדעת שאר הפוסקים אם נסתפק לו על איזה ברכה אם בירך או לא, אם הוא דבר שהוא דאורייתא חוזר ומברך ואם הוא דרבנן לא יחזור ויברך. וכתבו האחרונים שאפילו יש ספק ספיקא להצריך ברכה כגון: ספק אכל כזית או לא ואם נאמר שלא אכל שמא הלכה שעל בריה אפילו פחות מכזית מברכים. ספק ברכות להקל ולא יברך. (עפ"י משנה ברורה)

יט. השומע ברכה מחבירו דרך טלפון, או דרך רדיו בשידור ישיר, עונה אחרי אמן, אף שאינו יוצא בזה ידי חובה מדין "שומע כעונה". וכל שכן אם שמע את הברכה דרך רמקול, שעונה אחרי אמן, אפילו אם הוא נמצא במקום כזה שלא יראה שומע את הברכה ללא הרמקול. (ילקוט יוסף ג')

כ. השומע ברכה או קדיש מהקלטה ברדיו טייפ, CD, MP3 וכדומה, או שומע שידור חוזר ברדיו, אינו חוזר. (עפ"י ילקוט יוסף ג')

אמרי בינה - מאמרי זו"ל בשבוע המידות הטובות

כל המרחם מרחמים עליו מן השמים, שנאמר (דברים יג'): "ונתן לך רחמים ורחמך והרבך" (שבת קנא:). והנותן צדקה לעניים בסבר פנים רעות איבד זכותו, ואפילו נתן הרבה, וטוב ממנו פרוטה בסבר פנים יפות, וטוב שיתן קודם שישאל. וטוב שיתן בסתר, דכתיב (משלי כא'): "מתן בסתר יכפה אף". ויש שהיו קושרים בבגד וזורקים לאחוריהם, ובאים עניים ונוטלים, והנותן אינו יודע למי נתן, והמקבל אינו יודע ממי מקבל, אז העני אינו מבוויש. כללו של דבר: כל מה שיכול להסתיר שלא ידע העני מי הוא הנותן, ושלא ידע הנותן מי הוא המקבל, יש לו להסתיר. וכשאדם עושה צדקה ויש עם הצדקה חסד, כמו שיקנה במעות דבר הצריך לעני שלא יצטרך העני לטרוד, או ימצא צרכי העני בזול והעני אין לו במה לקנות, בזה ידקדק שיתן לו באותה שעה, ובזה עושה עמו חסד, ועל זה אמר הנביא (הושע י ב'): "זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד". (עפ"י אורחות צדיקים - שער הנדיבות)